

MOSZKVA TéT szakdiplomata éves beszámoló jelentés 2023. június – 2024. május			
Készítette: (TéT szakdiplomata)			
Beszámoló véglegesítésének időpontja (év, hó, nap):	2024.	június	11.
1. Vezetői összefoglaló	<p>A kezdeti nehézségek után 2023-ra a nehezen hozzáférhető nyugati technológia jelentős részét felváltotta a kínai import. A kormány az importhelyettesítést és a technológiai szuverenitást tűzte ki legfontosabb célként, amihez nélkülözhetetlen a tudományos-technológiai bázis megerősítése. Ehhez komoly infrastrukturális beruházásokat eszközöltek, valamint új finanszírozási struktúrát alakítottak ki nagy állami cégek szerepvállalásával, hogy motiválják az innovatív vállalkozások megjelenését és fejlődését. Míg az IT-piac (főleg szoftver) növekedésnek indult, sok – főleg komplex, high tech – szektorban nem várható az importtól való függetlenedés hosszú távon sem.</p> <p>Elkezdődött a tudomány és felsőoktatás átalakítása úgy, hogy az az állami stratégiai céljokat szolgálja. Nagyobb hangsúlyt kap az IT- és mérnökképzés. Kiemelt cél az alkalmazott kutatás sikerességének javítása. A szervezeti átalakítások és infrastrukturális fejlesztések mellett a kutatói életpályamodell kialakítása a nyugati agyelszívást is megállítani hivatott. Az intézményesített orosz-nyugati tudományos kapcsolatok jelentős része befagyott, ugyanakkor kutatói szinten az együttműködés folytatódik. A felek az intézményi kapcsolatok megszűnése után is keresik a lehetőséget, hogy a politika radarja alatt folytathassák a közös munkát, ami a nagyobb projektek esetében (pl. CERN LHC) kiemelten fontos. Egyes nemzetközi szervezetekben az orosz intézmények részvétele megszűnt (pl. CERN 2024 novemberétől), de van, ahol az együttműködés folytatódik (pl. ITER).</p> <p>Bár több bilaterális TéT együttműködés a szankciók és logisztikai nehézségek hatására befagyott, az ukrajnai háború árnyékában is fontos célként határoztuk meg a kapcsolatok és párbeszéd fenntartását Magyarország és Oroszország között. A beszámoltatási időszakban több tudományos (pl. Magyar Tudomány Ünnepe, TéT vacsora stb.) és felsőoktatási (pl. SH alumni találkozók, felsőoktatási webinárium stb.) témájú rendezvényt szerveztünk. Országszerte több, a magyar felsőoktatást és a SH ösztöndíjprogramot népszerűsítő eseményt is tartottunk, melynek eredményeképpen a programra továbbra is nagy az érdeklődés. Célirányosan fejlesztettük a kapcsolatokat orosz kutatóintézetekkel és egyetemekkel Magyarország számára stratégiailag fontos területen (pl. atomenergia).</p>		

<p>2. A fogadó ország (TÉT szakdiplomata felelősségi területe) KFI helyzete, prioritások, intézményrendszer</p>	<p>Az orosz-ukrán háború hatására bevezetett nyugati szankciókra válaszként az orosz vezetés a „technológiai függetlenség” és „importhelyettesítés” jelszavakkal vágott neki az ipar átalakításának. Gyorsan felismerték, hogy ehhez meg kell erősíteni az orosz kutatást és felsőoktatást, amivel megállíthatják a nyugati agyelszívást, valamint elkezdhetnek felépíteni egy stabil kutatói bázist. A tudományos szféra struktúráját elkezdték az állami stratégiai igényekhez igazítani, amiben kulcsszerepet játszik a presztízsét visszanyerő, 2022 ősze óta Gennagyij Krasznyikov által vezetett Orosz Tudományos Akadémia. Az Akadémia 2013-18-as – szereplők konszenzusa szerint csúfos kudarcot vallott – reformja után Putyin elnök igyekezett jelképes lépéseket tenni a tudományos közösség irányába, pl. Krasznyikovot beválasztotta a Biztonsági Tanácsba, illetve az Akadémia 300. évfordulójának ünneplésén váratlanul bejelentette az akadémikusok életjáradékának megkétszerezését. Putyin elnök 2024 áprilisában bejelentette, hogy a jelenlegi 1%-ról 2030-ra 2%-ra tervezik emelni a GDP-arányos K+F ráfordítást.</p> <p>A háború előtt Oroszország technológia nyugati kitettséget felváltotta a Kínától való függőség. Bár erős a törekvés a technológiai függetlenség kialakítására minden stratégiai téren, sok esetben az orosz cégek még a meglévő know-how mellett sem hajlandók vállalni a gyártás felállítását a várható anyagi veszteségek miatt (drágább gyártástechnológia, exportlehetőségek hiánya). A kormány hosszú távú roadmapet készített a fenntartható iparfejlesztésre, amit az állami vállalatok szerepvállalásával, illetve jelentős állami támogatásokkal igyekeznek meg támogatni. A felsőoktatási, kutatóintézeti és innovációt támogató intézmények struktúráját is ehhez igazítják.</p> <p>A nyugati szankciók fókuszában álló orosz IT szektor egy év recesszió után 2023-ban újra növekedési pályára állt. Ez elsősorban a nyugati szoftverek és szolgáltatások kivonulása miatti réseket betöltő orosz analógok piacnyerésének, illetve az orosz fejlesztésekre átálló közszféra megrendeléseinek köszönhető. Az ágazatban jelentősen nőtt a kínai cégek részesedése és a párhuzamos importcsatornák révén Moszkva hozzájut nyugati technológiához is, köztük a hadiiparban is használható amerikai mikroelektronikához. Az orosz hardver és mikroelektronikai gyártás, ezzel együtt, lassan fejlődik, az ország továbbra is importra szorul az összes szegmensben. Égető probléma a szakemberhiány, melyet a felsőoktatási képzési struktúra átalakításával próbálnak orvosolni. Speciális gyártástechnológiát igénylő szektorokban (pl. távközlési infrastruktúra) középtávon ellátási problémák is megjelenhetnek. Mindezzel együtt szakértők az orosz IT piac további növekedését várják.</p>
--	--

<p>3. Bilaterális KFI kapcsolataink</p>	<p>Az orosz-ukrán háború kezdete óta a magyar-orosz kétoldalú kapcsolatok nagyrészt befagytak, de teljesen nem szakadtak meg. Az orosz fél többszöri felvetése ellenére a KKB felsőoktatási munkacsoport ülésére a vizsgált időszakban nem került sor. Az EU-s szankciókon túl Magyarország politikailag nem korlátozza a TÉT együttműködésekkel orosz intézményekkel, így a kétoldalú egyetemi kapcsolatok zöme továbbra is működik.</p> <p>Az orosz fél a 2022 előtt tapasztalhatónál nyitottabb a magyar intézményekkel való együttműködés fejlesztésére, bár Magyarország hivatalosan „barátságtalan” státusza miatt némi óvatosság tapasztalható. A szankciókon túl a logisztikai nehézségek, valamint a magyar partnerek negatív nyugati megítélése miatti aggodalma azonban hátráltatja a kapcsolatok fejlesztését. Ezen tovább ront a magyar egyetemek félelme európai konzorciumokból való kizárástól. Ugyanakkor nincs információnk orosz kapcsolatok megléte vagy fejlesztése miatt magyar egyetemet vagy kutatóintézetet ért nyugati nyomásgyakorlásról.</p> <p>Ezzel együtt a szakdiplomatát örömmel fogadták a legmagasabban jegyzett orosz egyetemek és kutatóintézetek, egyben jelezték, hogy nyitottak a kapcsolatépítésre. Az együttműködés területeit a szankciók szűkítik, de így is van lehetőség stratégiaileg fontos (pl. atomenergia) vagy más okból releváns területeken azok fejlesztésére.</p>
<p>4. Szerződéses kapcsolatok helyzete, megállapodások, egyezmények hatályossága, meghosszabbítása, új egyezmények megkötése a jövőben</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 1993: Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és az Orosz Föderáció Kormánya között a tudományos és technológiai együttműködésről (<i>hatályos</i>). • 2015: Megállapodás Magyarország Emberi Erőforrások Minisztériuma és az Oroszországi Föderáció Oktatási és Tudományos Minisztériuma között a felsőoktatás terén folytatott együttműködésről (<i>2017. dec. 31-én lejárt, 2018-ban jegyzékváltással meghosszabbítva</i>). Zajlik az egyeztetés az új egyezmény megkötéséről a KIM és az orosz Tudományos és Felsőoktatási Minisztérium között. • 2018: Magyarország Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között a végzettségek, a képezések és a tudományos fokozatok kölcsönös elismeréséről szóló Egyezmény (<i>hatályos</i>). • Egyeztetés alatt: Egyetértési Megállapodás az Orosz Föderáció Tudományos és Felsőoktatási Minisztériuma és Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma között a Magyarországi Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram keretében történő együttműködésről a 2024-2026 közötti időszakban.

5. Multilaterális együttműködés az adott relációban

Az EU a Horizont Európa és Erasmus+ programokban való orosz intézményi részvétel befagyasztásán túl (5. és 6. EU-s szankciós csomag) a tudományos és KFI együttműködéseket közvetlenül nem korlátozza, azonban a különböző területeket érintő szankciók megnehezítették azokat. Az EU továbbra is biztosít finanszírozást egyéni hallgatóknak és kutatóknak az Erasmus+ és a Marie Skłodowska-Curie Actions révén.

A legtöbb nyugati ország politikailag is korlátozza az együttműködést orosz intézményekkel, ugyanakkor a kutatók közti együttműködés továbbra is működik. A nyugati partnerek részéről egyre több a bujtatott vagy kerülőúton (pl. harmadik fél bevonásával) folytatott együttműködés, hogy kerüljék a nyilvánosságot.

Az EU-s tagállamok egy része felfüggesztette tevékenységét több orosz központú nemzetközi szervezetben (JINR, Interszputnyik). Ezt keleti és déli kapcsolatok révén próbálják kompenzálni. Több nemzetközi tudományos szervezetben az orosz részvételt korlátozzák (pl. CERN), de van, ahol az változatlan (pl. ITER).

Magyarország tagja a moszkvai központú Interszputnyik Nemzetközi Űrtávközlési Rendszer és Szervezetnek, valamint az orosz fél megfigyelő tagként tartja számon Magyarországot a Dubnai Egyesített Atomkutató Intézetben (JINR) *Saját megjegyzés: utóbbit a nagykövetség részéről megerősíteni nem tudjuk, az azzal járó kötelezettségeket (anyagi hozzájárulás, tagsági aktivitás stb.) hazánk közel egy évtizede nem teljesíti.*

A Nemzetközi Űrállomáson (ISS) az orosz-nyugati együttműködés folytatódik. A Roszkoszmosz-NASA megállapodás keretein belül folytatódnak a Crew Dragon-Szojuz keresztrepülések. Míg a NASA Moszkva melletti irodája változatlan létszámmal, addig az ESA irodája tartaléklángon, de működik (pl. ESA űrhajósok földi kiképzése is részben Oroszországban zajlik). Az orosz kormány 2028-ig meghosszabbította az ISS finanszírozását, amit akár 2032-ig is kitolhat annak függvényében, hogyan alakul az Orosz Űrállomás projekt kivitelezése.

2024-ben Oroszország BRICS elnöksége újabb lökést adhat a szervezeten belüli tudományos együttműködés szélesítésének. A tagországokkal szervezett bilaterális programok mellett a létrehozta a BRICS égisze alatt több tudományos intézményt, pályázatot, díjat, valamint számtalan eseményt szerveznek Oroszországban.

<p>6. Felsőoktatás helyzete, magyar diákok, oktatók a fogadó országban, a fogadó ország diákjai, oktatói Magyarországon</p>	<p>2022-ben Oroszország bejelentette, hogy tervezi a kilépést a bolognai rendszerből, azonban ezt egy hosszú, jól megalapozott, legalább 2027-ig tartó folyamat részeként képzelik el. Ezzel egyetemben elkezdték átalakítani a felsőoktatás struktúráját, amit igyekeznek az új állami stratégiai koncepciókhoz és a szankciók hatására megjelent ipari igényekhez igazítani (pl. jelentősen növelték a mérnöki és IT-s helyek számát, új képzéseket hoztak létre).</p> <p>Jelenleg hat egyetemen zajlik a felsőoktatási szintek átalakítását vizsgáló kísérlet, melyben a piaci partnerekkel folytatott együttműködés hatására gyakorlati képzés nagyobb hangsúlyt kap. A Tudományos és Felsőoktatási Minisztérium ugyanakkor fontosnak tartja megtalálni a megfelelő egyensúlyt az elméleti és gyakorlati képzés között, hogy a piacról kritikusan hiányzó szakemberek (IT, mérnök) képzése mellett továbbra is biztosítani tudják az alap kutatás magas minőségét és a kutatói utánpótlást.</p> <p>A legtöbb EU-s tagállami egyetem és kutatóintézet politikai döntés hatására megszakította vagy felfüggesztette az együttműködést orosz intézményekkel. Időközben az oroszok is elkezdtek korlátozni a nyugati kapcsolatokat. Az orosz egyetemek elsősorban Kínában, Indiában, Közép- és Délkelet-Ázsiában kezdtek új kapcsolatokat építeni, de fejlesztik az afrikai és latin-amerikai relációt is. Néhány kivételtől eltekintve (Kína, Malajzia, Brazília stb.) kevés olyan új reláció van, amiből az orosz partner rövid távon egyértelmű tudományos-technológiai hasznot húzhat. Az orosz egyetemek nyitottak a partnerségre a magyar egyetemekkel.</p> <p>A Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram továbbra is elérhető orosz hallgatók számára és nagy népszerűségnek örvend. A 2024-25-ös tanévre 600-an jelentkeztek 200 helyre, szemben a tavalyi 700-zal – igaz, az orosz fél által bevezetett változások korlátozzák a lehetséges pályázók körét. A magyar szakdiplomata több fővárosi és vidéki egyetemen, valamint webináriumokon népszerűsítette az ösztöndíjprogramot. Moszkvában és Szentpéterváron rendeztek alumni találkozót 2023-ban, amire 2024-ben is sor kerül.</p> <p>Jelenleg kb. 15-20 magyar hallgatóról tudunk Oroszországban, illetve a nyelvi lektorokkal együtt legfeljebb 10 magyar oktatóról.</p>
--	--

<p>7. TÉT szakdiplomata által szervezett programok a beszámoltatási időszakban: a tudománydiplomáciai prioritások figyelembe vétele, programok jellege, célközönség, utókövetés, feladatok</p>	<ul style="list-style-type: none"> • A SH alumni találkozó 2023 után 2024 júniusában is megrendezésre kerül Moszkvában. Emellett 2023 őszén Szentpéterváron is sor került alumni találkozóra. • Magyar Tudomány Ünnepe – 2023 október 31-én a nagykövetségen került sor fogadásra, valamint előadásra orosz kutatók részvételével, melyet – Karikó Katalin Nobel-díjának hatására – az mRNS technológiának szenteltünk. A rendezvényen az orosz tudomány képviselői mellett több ország TÉT diplomatája, illetve az üzleti szféra érdekelt képviselői is részt vettek. • TÉT vacsora – 2024 januárjában a magyar szakdiplomata a nagykövetségen fogadta vacsorára a diplomáciai testület tudománnyal és technológiával foglalkozó képviselőit. • Előadás a magyar politikai rendszerről orosz hallgatóknak – a nagykövetségen fogadtuk politológiát és nemzetközi kapcsolatokat tanuló orosz hallgatókat, akikkel kötetlen beszélgetést folytattunk a magyar politikai rendszerről, illetve arról, ők hogyan látják hazánkat. • Study in Europe – a magyar nagykövetség társszervezésében, az EUDEL égisze alatt került sor az európai továbbtanulási lehetőségeket bemutató webináriumra, melyen a magyar szakdiplomata mesélt a magyarországi programokról és feltételekről.
<p>8. Legfontosabb bilaterális Tét, KFI események, eredmények a beszámolási időszakban</p>	<p>A magyar és orosz fél között zajlik az egyeztetése két felsőoktatási megállapodásnak:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Egyetértési Megállapodás az Orosz Föderáció Tudományos és Felsőoktatási Minisztériuma és Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma között a Magyarországi Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram keretében történő együttműködésről a 2024-2026 közötti időszakban – ez közel van a véglegesítéshez. • Megállapodás az Orosz Föderáció Tudományos és Felsőoktatási Minisztériuma és Magyarország Kulturális és Innovációs Minisztériuma között a felsőoktatás területén való együttműködésről. <p>A szakdiplomata hozzájárulásával több magyar és orosz egyetem között is elkezdődött az egyetemi együttműködési lehetőségekről. A nagykövetség közreműködésével 2024-ben az atomenergia békés felhasználásának 70. évfordulója alkalmából szervez kiállítást a moszkvai Politechnikai Múzeum Pakson.</p>

<p>9. Korábbi tudománydiplomáciai projektek utókövetése</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stipendium Hungaricum – folytatjuk a program népszerűsítését. Bár az orosz rendszer változtatott a feltételeken, így a hivatalos jelentkezők száma csökkent, a program ismertsége és az érdeklődés iránta országszerte érezhetően nőtt. • SH alumni – a nagykövetség 2023 után 2024 júniusában is megrendezi az alumni találkozót. A hálózat folyamatosan bővül, a tagokat rendszeresen informáljuk a magyar vonatkozású kulturális, üzleti és egyéb jellegű programokról is. A rendezvényen részt vett fiatalok közül sokan a Liszt Ferenc Kultúrintézet programjainak is rendszeres látogatói lettek. • Karrierfórum – a 2023-ban szervezett karrierfórum eredményeképpen több hallgató került Oroszországban működő magyar céghez szakmai gyakorlatra. • Magyar Tudomány Ünnepe – a 2023-ban szervezett esemény után a magyar szakdiplomata több orosz szervezésű nemzetközi tudománydiplomáciai konferenciára is meghívást kapott, melyek révén kapcsolatba került a legfontosabb orosz döntéshozókkal, valamint külföldi stakeholderekkel.
<p>10. Éves munka számokban:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jelentések (db) • Delegációk (db) • Saját szervezésű programok (db) • Hány magyar céget, KFI szereplőt stb. sikerült partnerhez, együttműködési megállapodáshoz juttatni (db) • egyéb számszerűsíthető eredmény 	<ul style="list-style-type: none"> • Jelentések: 86 • Delegációk: 4 • Saját szervezésű programok: 5 • Megállapodások és partneri együttműködések: 8 (folyamatban) • Egyéb eredmény: 26 orosz TéT sajtószemle szám jelent meg 200+ feliratkozóval; Magyarországot és a magyar felsőoktatást népszerűsítő előadás 8 egyetemen; a szakdiplomata 5 konferencián adott elő Oroszországban és Üzbegisztánban; megjelent az Orosz Egyetemi Böngésző 2023 kiadvány.

<p>11. Felvetések, tapasztalatok, javaslatok</p>	<p>A technológiai együttműködésre a szankciók miatt nincs lehetőség, azonban a tudományos és felsőoktatási kapcsolatépítésnek nincs politikai korlátja. Magyarország megítélése jelentősen felértékelődött az elmúlt két évben, az orosz intézmények nyitottak a közös munkára. Javaslatok:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Felsőoktatási együttműködés szélesítése stratégiaileg fontos területeken (pl. atomenergetika), illetve olyan tudományágakban, ahol Oroszországnak egyedi képességei és kapacitásai vannak (pl. nukleáris medicina). Érdemes építeni az orosz partnerek több évtizedes együttműködési tapasztalatára elit európai és amerikai egyetemekkel. • Magyarország szerepének emelése tudománydiplomáciai párbeszédben – akár orosz-nyugati tudománydiplomáciai konferencia szervezése Magyarországon vagy semleges helyszínen, magyar közreműködéssel. • Együttműködés szélesítése orosz kutatókkal, magyar egyetemi affiliáció biztosítása kiemelkedő teljesítményű orosz tudósoknak és szakembereknek.
<p>12. Tervek a következő beszámoltatási időszakra</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Célunk tartósan megerősíteni Magyarország jelenlegi pozíciót, hosszú távon biztosítva stabil partneri megítélését. Ennek mentén folytatódik a kapcsolatépítést orosz partnerekkel, valamint Magyarország, a magyar tudomány és felsőoktatás proaktív népszerűsítése. • Kiemelt feladat a Stipendium Hungaricum program népszerűsítése és az alumni kapcsolatok erősítése színes programok révén. Összeköttetést biztosítunk az alumni és az érdekelt magyar vállalatok között. • Folytatjuk az egyetemi és tudományos kapcsolatok építését stratégiaileg fontos területeken. Országszerte építjük a kapcsolatokat egyetemekkel és kutatóintézetekkel, keresve a szinergiákat magyar partnerekkel. • Tervezzük véglegesíteni a függőben levő felsőoktatási megállapodásokat. • Az EU Elnökség jegyében fokozzuk Magyarország tudománydiplomáciai szerepvállalását annak érdekében, hogy fenntartsuk a párbeszéd lehetőségét Oroszország és az EU között, együttműködve más EU-s tagállamokkal, illetve az EU Delegációjával. • Magyar tudományt népszerűsítő rendezvények szervezése a Liszt Intézettel közösen. A Liszt Intézet épületének közeljövőbeni átadása szélesíti a lehetőségeket.